

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОГО МОВЦЯ

Чинна програма з української мови (рівень – стандарт) визначає мету навчання предмета як формування компетентного мовця. На це орієнтує й концепція компетентнісного навчання: «Результативними показниками шкільної мовної освіти мають бути не сухі цифри балів ЗНО, а сформовані в учнів мовна стійкість, мовний смак, лінгвокреативність, наявність багатого досвіду послуговування мовою, ціннісне ставлення до неї. Як мірило досягнень закладу освіти з української мови необхідно визначити сформоване в ній сприятливе середовище, у якому українська мова панівна, де цю мову не принижують і не висміюють, де сприймають її як одну з найвищих національних і державних цінностей, де всі вчителі говорять літературною українською мовою» [1].

Загальновідомо, що розвиток особистості не може відбуватися поза суспільством. Соціальне середовище значною мірою впливає на вибір моделей поведінки учнів, розвиток у них системи цінностей, формування мовної стійкості.

За даними аналітичному огляду «Становище української мови в Україні в 2019 році», 46 % українців завжди або переважно вдома спілкуються українською мовою, 28 % – завжди російською [2]. З цього випливає, що певна частина громадян України саме в родинному колі засвоює традиції неукраїнської мови, що, крім іншого, зумовлює в учнівському мовленні відхилення від норм на всіх мовних рівнях. Майбутні вчителі української мови і літератури повинні бути готовими до системної роботи з підвищення культури мовлення учнів, постійної наполегливої роботи над удосконаленням комунікативних якостей власного мовлення, оскільки філолог має навчати учнів ефективної мовленнєвої

комунікації. Важливими комунікативно-педагогічними рисами вчителя є вільне володіння мовою за будь-яких ситуацій спілкування, уміння навчати комунікації, виховувати та розвивати в учнів мовну стійкість. Тому питання вдосконалення культури мовлення вчителя стоїть надзвичайно гостро.

Ще в університеті необхідно сформувати в майбутніх словесників стійке переконання, що під час вивчення мовних тем учитель має акцентувати не на розпізнаванні, класифікуванні мовних явищ, не на мовному розборі, а на правилах комунікативно доцільного використання мовних одиниць усіх рівнів в усному мовленні й на письмі, зокрема приділяти увагу труднощам слововжитку, складним випадкам правопису, нормам узгодження мовних одиниць, культурі слова тощо. Як влучно зазначає викладач української мови в Колумбійському та Єльському університетах Юрій Шевчук, «Зараз новою нормою є відсутність літературної норми. Напишіть все, що завгодно, – газетна сторінка це витримає. Театр перестав бути зразком вимови, про ТБ я взагалі не говорю. Тобто всі інституції, які в інших країнах відіграють роль публічних платформ, де практикується літературна норма, в Україні відсутні...» [3]. Тому засвоєння норм української літературною мови має бути провідним напрямом мовної підготовки учнів. У цьому контексті вчитель-словесник має відрізнитися високою теоретичною фаховою підготовкою, сформованими прикладними вміннями й навичками, зокрема розвиненим образним і переконливим мовленням.

Одним із дієвих шляхів підвищення якості професійної підготовки студентів-філологів вважаємо реалізацію внутрішньодисциплінарних і міждисциплінарних зв'язків. У процесі вивчення мовних тем доцільно проводити паралель з методикою й моделювати фрагменти уроків української мови з тем, особливо складних для сприймання учнями.

Важливо скоординувати дії викладачів різних дисциплін. З одного боку це дасть змогу уникнути невиправданих повторів, дублювань, а з іншого – сформувати в студентів цілісне уявлення про мову як динамічну систему, що перебуває в постійному розвитку. Цікавими є проекти, запропоновані в межах опанування методики навчання української мови, зокрема розроблення

параграфу шкільного підручника, укладання збірника вправ, диктантів, переказів, текстів для аудіювання, читання, перекладу тощо.

Проведення конференцій, круглих столів за участю викладачів методики навчання української мови, стилістики, комунікативної лінгвістики, гендерної лінгвістики, теорії мовленнєвої комунікації, риторики, соціолінгвістики, психології дають змогу системно вивчити питання міжкультурної комунікації, опанувати тактики й стратегії безконфліктного спілкування, сформувати медіаграмотність тощо. Багатовекторність риторики уможливорює максимальне використання когнітивно-комунікативного потенціалу різних навчальних дисциплін. Водночас вивчення філософії дозволить по-новому розглянути екзистенційні виміри риторики, глибше зрозуміти зв'язок риторики з іншими сферами знань про людину (етикою, естетикою, логікою).

У сучасних умовах лінгводидактика не може відійти від розв'язання означених питань. Наукова парадигма, пов'язана з пошуком ефективних шляхів підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, динамічна й відкрита. Вона потребує нових досліджень і нових підходів.

Література

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Концепція навчання української мови учнів ліцею / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ : Педагогічна думка , 2019. 77 с.

2. Результати аналітичного огляду «Становище української мови в 2019 році». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2811919-stanovise-ukrainskoi-movi-v-2019-roci-prezentacia-analiticnogo-ogladu.html>

3. Шевчук Юрій. Мовна шизофренія – нова, потужна форма русифікації/
URL:

https://zik.ua/news/2015/07/08/yuriy_shevchuk_movna_shyzofreniya__nova_potuzhna_forma_rusyfikatsii_605587